

JAHON PSIXOLOGIYASIDA O'QITUVCHI SHAXSINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARINI TADQIQ ETILGANLIK HOLATI

Mirzaliyev Otabek Rustamali o'g'li

University of Business and Science Pedagogika fakulteti tyutori

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy pedagog shaxsi va uning obrazi, o'qituvchi shaxsiga qo'yiladigan talablar, uning psixologik xususiyatlari va hozirgi zamon o'qituvchisi qanday bo'lishi kerakligi chet el olimlari tomonidan qay darajada o'rganilganligi yoritib berilgan. Pedagogik mahorat o'qituvchi sifatining muhim tarkibiy qismi, o'qituvchi bilan ishlash texnikasi kabi masalalar ham yoritilgan.

Kalit so'zlari: O'qituvchi, psixologiya, shaxs, xususiyat, ijodkor, notiq, tashabbuskor, motivatsiya.

Аннотация: Эта статья об образе и личности педагога, о требованиях к личности учителя, к его психологическим особенностям, о степени изучения зарубежными учёными каким должен быть учитель. В статье описана техника работы с учениками и важная часть качества

педагогических навыков учителя

Ключевые слова; учитель, психология, личность, особенность, творец, мотивация

Abstract: In this article, there were written about the personality of a modern pedagogue and his image, requirements for a teacher's personality, his psychological

characteristics and the level of a modern teacher should be studied by foreign scientists. Pedagogical skill is an important component of the teacher's quality, issues such as the technique of working with students are also mentioned.

Key words: Teacher, psychology, personality, character, creator, speaker, initiator, motivation.

Jahon psixologiyasida o'qituvchi shaxsining psixologik xususiyatlarini tadqiq etilganlik holati oldukcha muhimdir. Bu tadqiqotlar o'qituvchining davlatlar va mustaqil tadqiqot institutlarining o'qituvchi kasbiy tayyorgarligi va faoliyati haqida olib boradigan ilmiy ishlarda joy topgan. O'qituvchi shaxsining psixologik xususiyatlari quyidagilarga asoslanadi:

O'qituvchining ko'rsatkichlariga mos kelish: O'qituvchining o'quvchilar bilan muloqotda, o'rganish jarayonida va sinflarda o'quvchilarni qiziqtirish, ularga bilim berish, ularning tushunishini oshirish, motivatsiyalash va o'zaro ishonchni rivojlantirishga katta ahamiyat beradi. Tarbiyaviy munosabatlar: O'qituvchining o'quvchilarga qarshi bo'lgan tarbiyaviy munosabati, ular bilan samarali aloqalar o'rnatish, o'quvchilarning o'zlarini rivojlantirish va shaxsiyliklarini shakllantirishga yordam beradi.

Motivatsiya va qiziqishlarni oshirish: O'qituvchining o'quvchilarda qiziqishlarni oshirish, ularga ta'sir qilish, maqsadlarga yo'naltirish va o'quvchilarni o'rganishga motivatsiya berishdagi mahorat va qobiliyatlari o'qitish jarayonidagi muvaffaqiyati belgilaydi [2].

Muloqot ko'nikmalari: O'qituvchining o'quvchilar bilan foydali munosabat

o'rnatishi, ularga qat'iyroq e'tibor qaratish, ularning fikr va ko'rsatganlari bilan jiddiy ravishda muloqot qilishi, murojaatlarini tinglash va yozma va verbal ko'rsatmalarni aniqlashda muvaffaqiyatli bo'lishi muhimdir.

Tarbiyalash va tashkilotchilik ko'nikmalari: O'qituvchining sinflarni tashkil etish, dars jadvalini amalga oshirish, o'quvchilarni boshqarish, dars materiallarini tayyorlash va o'quv jarayonini tartibga solishdagi kasbiy bilimi va tashkilotchilik qobiliyatlari o'quv jarayonida muvaffaqiyatni ta'minlayadi. Jahon psixologiyasidagi tadqiqotlar o'qituvchining bu va boshqa psixologik xususiyatlarning o'quvchilar bilan muloqotda, ta'lim va tarbiya jarayonida, dars berish uslubiyatida va boshqa pedagogik amaliyotlarda qanday ta'sir ko'rsatishi, ularga qanday o'zgarishlarni keltirishi va o'quvchilarning yuqori natijalarga erishishiga qanday o'rnak bo'lishi haqida ma'lumot beradi. Bu esa o'qituvchining kasbiy tayyorgarligi va qobiliyati uchun keng qo'llaniladigan ma'lumotlar hisoblanadi.

Jahon psixologiyasida o'qituvchi shaxsining psixologik xususiyatlarini tadqiq etgan bir necha olimlar mavjud. Ulardan ba'zi tanishlar quyidagilardir:

Lev Vygotskiy: o'qituvchilikning sotsial-kulturologik tushunchalarini rivojlantirgan va tarbiyaviy amaliyotda ularni boshqarishning metodlarini ishlab chiqqan mashhur psixologdir. U o'qituvchining ta'lim jarayonidagi o'rnini, o'quvchilar bilan aloqasini va ularning o'zining o'ziga xos mukofotlarini kuzatgan [3].

Jean Piaget: kognitiv psixologiya sohasida katta ta'sirga ega bo'lgan va o'qituvchilikda muhim ahamiyatga ega bo'lgan bir olimdir. U o'qituvchi shaxsining o'quvchilarning madaniy va intellektual rivojlanishini tushunish va qo'llashga oid tushunchalarini rivojlantirgan [4].

Albert Bandura: o'qituvchi shaxsining tarbiyaviy jarayonlarda modellash va

o'quvchilarning o'zlarini qanday shakllantirishini ta'sir qilishga oid tadqiqotlar bilan mashhur bo'lgan olimdir. U o'qituvchining rol-modellar va o'quvchilarning o'z-o'zini boshqarish usullarini o'rganishdagi roli haqida izlanishlar olib boradi [1]. B.F.Skinner: o'qituvchining ta'lim jarayonida muvaffaqiyatga erishish uchun takrorlash va ta'sirli jazba asosida o'quvchilar bilan ishlashning ahamiyatiga oid amaliyotlarni rivojlantirgan. U

shaxsning munosabatlari va qo'llanish usullari orqali o'qituvchining o'quvchilarning o'rganishini ta'sir etishini o'rganishgan [5].

Jerome Bruner: o'qituvchining o'quvchilar bilan taraqqiyotni amalga oshirishda qadriyatli, o'ziga xos va ma'naviy o'yinlar va o'quvchilarning o'z-o'zini ifoda qilishini ta'sir qilishga oid ma'lumotlarni olib boradi. U o'qituvchining o'quvchilarga o'rganish va tushuntirish jarayonida qo'llab-quvvatlashning ahamiyatiga ishongan [6]. Bu olimlar o'qituvchi shaxsining psixologik xususiyatlari va tarbiyaviy amaliyotlarga qo'llanishning yanada rivojlanishini ko'rsatishga yordam beradigan muhim g'oyalar va tushunchalarni rivojlantirdi. Jahon psixologiyasida o'qituvchi shaxsining psixologik xususiyatlarini tadqiq etgan olimlar o'rtasida quyidagilarni keltirish mumkin:

Abraham Maslow: Maslowning insonning ehtiyoqlik iyerarxiyasi nazariyasi o'qituvchi shaxsining motivatsiya va o'zini boshqarishni tahlil qilishga oid muhim bir nazariyadir. U o'qituvchining o'quvchilarni insoniy qobiliyatlarini rivojlantirishning muhim asoslarini ko'rsatadi.

Carl Rogers: Rogers nazariyasi o'qituvchi shaxsining qabul qilish, tushunish va e'tiborga olishni o'quvchilarga qanday o'rgatishga qaratadigan muhim bir komponent sifatida ko'rsatadi. U o'qituvchining boshqaruv, empatiya, va o'quvchilarning o'zlarini rivojlantirishga ko'maklashishning ahamiyatiga asoslangan [7].

Lev Vygotskiy: Vygotskiyning jamoaviy ta'lim va o'rganish nazariyasi o'qituvchi shaxsining o'quvchilar bilan aloqasini, o'quvchilarning boshqa o'quvchilar bilan hamkorlik qilishini va mustaqil fikrlashni rivojlantirishni ta'kidlaydi. U o'qituvchining o'quvchilar o'rtasidagi o'zaro hamkorlik va fikr almashishning muhimligini tahlil qiladi.

Jean Piaget: Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasi o'qituvchi shaxsining o'quvchilarning intellektual va madaniy rivojlanishini tushunishga va qo'llabquvvatlashga qaratilgan. U o'qituvchining o'quvchilarning mantiqiy va tushunchali o'ylash usullarini

rivojlantirish, o'quvchilarning o'zlarini boshqarishni o'rganish va o'z fikrlarini ifoda qilishni o'rgatishga e'tibor qaratadi [6].

Lev Semenovich Vygotskiy: Vygotskiyning proksimal rivojlanish zonasining konsepsiyasi o'qituvchi shaxsining o'quvchilarning o'zlarini oshirish va yangi ma'lumotlarni o'rganishda o'zlariga mo'ljallangan o'rinlarni tushunishga va qo'llabquvvatlashga qaratilgan. U o'qituvchining o'quvchilarni ustunlashtirish va yangi bilimlarini o'rganishda xushbaxtlik va ko'maklashishning muhimligini ta'kidlaydi [8].

Bu olimlar jahon psixologiyasida o'qituvchi shaxsining psixologik xususiyatlarini tadqiq etishda ahamiyatli hisoblanadilar va ularning nazariyalari, g'oyalar va tushunchalar shu sohada keng qo'llanilmoqda. Demak, jahon psixologiyasidagi bu olimlar, o'qituvchi shaxsining psixologik xususiyatlarini o'rganishda muhim rol o'ynaganlar. Ularning nazariyalari, g'oyalari va tushunchalari, o'qituvchi shaxsining motivatsiyasini, o'zini boshqarish qobiliyatini, qabul qilish va empatiya ko'nikmalari bilan bog'liq rivojlanishini, o'quvchilar bilan hamkorlik qilish va ularning o'zlarini rivojlantirishni o'rganishda o'qituvchiga yordam beradi. Abraham Maslow, Carl Rogers, Lev Vygotskiy, Jean Piaget va Lev Semenovich Vygotskiyning nazariyalari, o'qituvchi shaxsini o'quvchilar bilan hamkorlikda o'rganish, mantiqiy va tushunchali o'ylash usullarini rivojlantirish, qo'llabquvvatlash, motivatsiya va boshqaruvning muhimligi va o'quvchilarning o'zlarini oshirishni ta'lim etishda ahamiyatli bo'lgan ko'rsatkichlar sifatida o'rtacha ko'rsatiladi. Bu olimlar jahon psixologiyasidagi o'qituvchi shaxsining psixologik xususiyatlarini o'rganish va tarbiyaviy amaliyotlarga qo'llanishning rivojlanishiga yordam berishga ko'maklashganlar [2].

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Petrovskiy.A.V-“Umumiy psixologiya”–Toshkent -2012-yil
2. F.I.Xaydarov, N.I.Xalilova Umumiy psixologiya (darslik) Bakalavriat yo'nalishi: 5140800-pedagogika va psixologiya talabalari uchun darslik
3. Dilbar Ruzmatovna Ismailova CHDPI magistranti Zamonaviy maktab o'qituvchisi shaxsining psixologik xususiyatlari Central Asian Research Journal For Interdisciplinary Studies (CARJIS) 327-330.
4. Rizayeva Nasiba Muhammadiyevna Navoiy viloyati Xatirchi tumani 19-umumiy o'rta maktabi amaliyotchi psixologi. O'qituvchi psixologiyasi international scientific journal of biruni (2) 107-110.
5. Karimova V.M., Sunnatova R.I., Tojibayeva R.N. Mustaqil fikrlash. — T.: Sharq. 2000.